

ОКСАНА МАРИНОВСЬКА, доктор педагогічних наук, доцент,
професор-завідувач кафедри менеджменту та освітніх
інновацій, Івано-Франківський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти, Україна
ORCID ID 0000-0002-4225-0310
om.ippo@gmail.com

ПОНЯТТЯ "ІННОВАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА"

OKSANA MARYNOVSKA, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate
Professor, Professor-Head of the Department of the Department of
Management and Educational Innovations, Ivano-Frankivsk Regional
Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Ukraine

THE CONCEPT OF "INNOVATION COMPETENCE OF A TEACHER"

У статті науково обґрунтовано зміст, структуру поняття "інноваційна компетентність педагога" з урахуванням нормативно заданого змісту та результатів наукових педагогічних досліджень.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, інноваційна компетентність педагога.

Summary. The article scientifically substantiates the content and structure of the concept of "innovative competence of a teacher" taking into account the normatively specified content and the results of scientific pedagogical research.

Key words: competence, professional competence, innovative competence of the teacher.

Мета: науково обґрунтувати зміст і структуру поняття "інноваційна компетентність педагога".

Аналіз досліджень і публікацій. За результатами аналізу нормативно заданого змісту щодо розуміння поняття "компетентність" (Закон..., 2017), зокрема, інноваційна компетентність педагога (Професійний стандарт..., 2020) і результатів наукових досліджень з педагогічної інноватики, менеджменту освітніх інновацій Л. Бур-

кової, Л. Даниленко, І. Дичківської, Ю. Завалевського, С. Кириленко, Н. Клокар та інших робимо висновок про:

по-перше, необхідність осмислення нормативно заданого змісту поняття "компетентність" з урахуванням сфери його застосування – загальні і професійні компетентності педагогічних працівників, розвиток яких здійснюється у системі післядипломної педагогічної освіти; ключові компетентності учнів як здобувачів загальної середньої освіти;

по-друге, доцільність виокремлення спільного та відмінного у змісті і структурі понять. Спільними їх конструктами є "знання, вміння, навички, цінності, погляди, способи мислення та особисті якості", відмінними – "досвід", зокрема, суб'єктний досвід педагога-практика. Це обумовлено логікою формування / розвитку заданих якостей за допомогою педагогічної / андрагогічної моделей навчання. Остання використовується у роботі з дорослими. Адже саме їм властиво опиратися на власний досвід, вирішувати проблеми, які для них є особистісно і професійно значимими тощо;

по-третьє, осмислення основних напрямів (змісту) діяльності, що обумовлено класифікацією компетентностей, зокрема ключо-

вих (для учнів) – вільне володіння державною мовою, математична компетентність та інші (Закон України..., 2017); професійних (педагогічних працівників) – мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова та інші, що є необхідними для реалізації трудових функцій (Професійний стандарт..., 2020);

по-четверте, розуміння методології вибору видів навчально-пізнавальної/професійної діяльності, що обумовлені логікою формування/розвитку заданих якостей у педагогічній/андрагогічній моделях навчання, як-от: "цінності" – самостійно-пошукова діяльність, бо людина більше цінує те, що сама зробила. Домінанта – самостійність/випереджувальні завдання, повернуте навчання тощо;

по-п'яте, урахування вимог до рівня сформованості/розвитку заданих якостей, що їх сформульовано в нормативних документах і документах рекомендаційного змісту. Так, інноваційну компетентність педагога розкрито через здатності: застосовувати наукові методи пізнання в освітньому процесі; використовувати інновації у професійній діяльності; застосовувати різноманітні підходи до розв'язання проблем у педагогічній діяльності (Професійний стандарт..., 2020); критерії: обізнаність

Таблиця 1

Дворівнева модель супідрядності понять за логікою процесу і результату інноваційної діяльності у сфері освіти

Родове поняття	Рівнева ознака	Логіка супідрядності: дворівнева модель розгортання смислу поняття «освітня інновація»					
1. Освітня інновація	Як процес уведення нового – перший рівень	1.1. Інноваційна діяльність	1.1.1. Дослідно-експериментальна робота	Педагогічний експеримент як комплексний метод наукового педагогічного дослідження	1.1.1.1. Програма дослідницько-експериментальної / проєктної роботи	Системи та/або їх елементи – зміст освіти, технології, методики, методи / прийоми, форми тощо розвитку інноваційної компетентності	
			1.1.2. Інноваційна діяльність		Проектно-впроваджувальна діяльність		1.1.2.1. Проєкти професійного розвитку
					Впроваджувальна діяльність та ін.		1.1.2.2. Програми професійного розвитку
	Як результат уведення нового – другий рівень	1.2. Інноваційний продукт	Класифікація освітніх інновацій	1.2.1. Педагогічні інновації	1.2.1.1. Психолого-педагогічні	Закономірності, принципи, наукові положення, поняття, фактори, умови тощо – фундаментальний рівень наукового педагогічного дослідження (наукові інновації)	Системи та/або їх елементи – зміст освіти, технології, методики, методи / прийоми, форми тощо – прикладний (науково-методичні інновації)
					1.2.1.2. Соціально-педагогічні		
					1.2.1.3. Педагогічні		
			1.2.2. Цифрові інновації				

з інноваційними педагогічними технологіями; використання інновацій у професійній діяльності (*Методика...*, 2021).

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриємо суть поняття "інноваційна компетентність педагога" з урахуванням нормативно заданого змісту і результатів наукових педагогічних досліджень.

Термін "інноваційна компетентність педагога" розглядається нами як інтегрована особистісно професійна якість, динамічна за суттю; поєднання знань, умінь, навичок, цінностей, поглядів, способів мислення, особистих якос-

тей, сформованих на основі власного суб'єктного досвіду, що визначає його здатність успішно здійснювати діяльність засобами освітніх інновацій.

Когнітивний компонент поняття включає конструкт "знання, вміння, навички" щодо розвитку практичної вмілості – розроблення / використання освітніх інновацій на практиці. На нашу думку, зміст інноваційної компетентності розкривають такі ключові поняття, якот: "освітня інновація", "інноваційна діяльність", "інноваційний продукт" та інші (таблиця 1), що поглиблюють їх розуміння.

Під поняттям "освітня іннова-

ція" розуміємо процес та результат цілеспрямованих змін, які передбачають розроблення/удосконалення інноваційного освітнього продукту, його використання в освітньому процесі, що підвищує результативність та ефективність роботи закладу освіти.

Інноваційний освітній продукт – це результат реалізації інноваційного освітнього проєкту, експериментальної роботи закладів освіти, що виступає об'єктом інтелектуальної власності суб'єктів інноваційної діяльності.

Виходячи з розуміння продукту (інноваційного) як результату, освітніми інноваціями прийнято

Таблиця 2

Базові цінності в освіті: цінність людини, цінність освітніх інновацій, цінність особистості педагога як носія цінностей суспільства

Цінності	Ціннісні орієнтири в освіті	Тренди інноваційного розвитку освіти	Інновації як «перепустка» у майбутнє	Соціально-професійна роль педагога	Аксіологічна складова інноваційної компетентності педагога
1	2	3	4	5	6
Цінності в освіті	Людиноцентризм як принцип державної політики у сфері освіти	Нова українська школа / ціннісно-сміслова трансформація освіти	Цінність освітніх інновацій як інструмента реалізації державної політики у сфері освіти	Цінність особистості педагога як наставника та носія цінностей суспільства, що розвивається в умовах промислової революції	Ціннісні орієнтації як спрямованість особистості на самореалізацію засобами інновацій
	Цінність людини як особистості, здатної до саморозвитку та самореалізації	Освіта 4.0: український світанок / цифрова трансформація освіти			Ціннісне ставлення як оцінне судження про цінність інновації
					Ціннісна поведінка як здатність до самореалізації засобами інновацій

вважати інновації, що застосовуються у сфері освіти. Їх ефективність експериментально доведена в ході наукового педагогічного дослідження, а саме: експерименту та/або реалізації інноваційного освітнього проекту.

Інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень і розробок.

Принциповим моментом є розуміння того, що у процесі здійснення інноваційної освітньої діяльності керуємося:

логікою науки, якщо мова йде про наукове педагогічне дослідження, зокрема, дослідно-експериментальну роботу;

логікою практики – педагогічне дослідження вчителя, зокрема, використання інновацій – інноваційну діяльність, бо вчитель досліджує ефективність апробації, адаптації, упровадження інновацій у практику з урахуванням конкретних педагогічних умов здійснення такої роботи.

Аксіологічний компонент передбачає конструкт "цінності", що обумовлено розумінням цінності безперервного професій-

ного розвитку, зокрема, у процесі здійснення інноваційної діяльності. Ключові поняття: "цінності", "ціннісні орієнтири в освіті", "ціннісні суспільства", "цінності особистості" та інші (таблиця 2), що поглиблюють їх розуміння.

"Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства (тут і далі – виокремлено нами. – О. М.), її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору" (Закон., 2017).

Акмеологічний компонент передбачає конструкт "погляди", виявом яких слугує *позиція/акме-позиція педагога як суб'єкта освітнього процесу*, що характеризує

його здатність до самореалізації засобами інноваційної діяльності задля досягнення успіху в роботі. Адже "компетентність" педагога – це "здатність успішно здійснювати професійну діяльність", зокрема, засобами освітніх інновацій; індивідуальна траєкторія успіху до вершин педагогічної майстерності.

Ціннісну поведінку педагога (таблиця 2) можна схарактеризувати за допомогою моделей: адаптивної поведінки (приспосовування до умов) та поведінки, орієнтовної на самореалізацію засобами інноваційної діяльності, що їх розкрито в таблиці 3 (Маринівська, 2019). "Заради чого здійснюється діяльність?" – особистісно смислові орієнтації (Братусь, 1988). "Як реалізується соціально-професійна позиція?" – вид соціально-професійної активності (Киричук, 2002).

Варто відзначити наявність системного зв'язку всіх структурних компонентів поняття, зокрема, ціннісного й акмеологічного. Своєрідним "відображенням" ціннісної культури особистості є "погляди", виявом яких слугує позиція / акме-позиція педагога, що обумовлює вибір моделі поведінки, що є ціннісною для нього. "Я

Таблиця 3

Моделі поведінки педагога: взаємообумовленість рівнів розвитку особистісно-сміслових орієнтацій та соціально-професійної активності

Особистісно-сміслові орієнтації педагога	Вид соціально-професійної активності педагога
Адаптивна модель поведінки педагога	
Прагматичний смисл	Адаптація
Інновація впроваджується учителем як самоціль заради пристосування до певних умов, тож обирається адаптивна модель поведінки (мотив уникнення невдач, вимушена потреба; емоційно-ціннісний маркер – «бути як усі»)	
Модель поведінки педагога, орієнтованого на самореалізацію засобами інноваційної діяльності	
Егоцентричний смисл	I етап. Самовираження
Інновація впроваджується учителем як засіб самовияву – перший етап самореалізації (мотив визнання; прийняття власної самоцінності; емоційно-ціннісний маркер – «показати себе»)	
Групочентричний смисл	II етап. Самоствердження
Інновація впроваджується учителем як засіб самоствердження – другий етап самореалізації (мотив досягнення успіху; визнання самоцінності в групі – виражений конфлікт професійних інтересів; емоційно-ціннісний маркер – «приналежність до групи»)	
Просоціальний смисл	III етап. Самоактуалізація
Інновація впроваджується учителем як засіб самоактуалізації – третій етап самореалізації (просоціальна мотивація, внутрішня потреба допомоги, служіння іншим; визнання самоцінності кожної особистості; емоційно-ціннісний маркер – «з думкою про соціум»)	

думаю..." "Я вважаю..." "На мою думку..." тощо. Особистість – це "автор вільного морально відповідального вчинку", як пише І. Бех; *свідомий індивід, який має свою позицію*, уміє її обґрунтувати та бере відповідальність за прийняті рішення, насамперед, щодо здійснення інноваційної діяльності.

Мислєдіяльнїсний компонент включає конструкт "способи мислення". Ефективність розроблення/використання освітніх інновацій на практиці обумовлена рівнем розвитку критичного та системного мислення педагогів.

Розроблення освітніх інновацій на базі експериментального закладу освіти передбачає залучення педагогічних працівників до експериментальної апробації інновації, що потребує *сформованості вмінь мислити системно* – науково обґрунтовувати концептуальну ідею, розробляти її до рівня інноваційного продукту тощо; *умінь мислити критично* – здійснювати рефлексивне оцінювання ефективності її реалізації, зокрема, щодо здатності вирішити систему виявлених суперечностей, перевірити експериментально ефективність гіпотези дослідження тощо.

Застосування освітніх інновацій, що пройшли експериментальну перевірку і рекомендовані до застосування у масовій практиці, потребує сформованості *вмінь мислити критично* – здійснювати науково обґрунтований вибір інновації з урахуванням конкретних педагогічних умов, її цільового призначення тощо; *умінь мислити системно* – розуміти її теоретико-методичні засади, концепт, технологічну оболонку, що забезпечує ефективність її апробації, адаптації та впровадження у практику роботи.

Особистісний компонент зорієнтований на особисті/особистісні якості, що характеризують *особистість педагога як суб'єкта інноваційної діяльності*, а саме: *ініціативність, самостійність, рефлексивність, відповідальність та інші*, що ґрунтуються на прийнятті *самоцінності* людини.

Реалізація принципу академічної свободи, закріпленого в Законі України "Про освіту" (2017), у контексті здійснення інноваційної діяльності передбачає вільний морально відповідальний вибір освітньої інновації педагогом. Науково обґрунтовано академіком І. Бехом, що особистість виступає "автором

вільного морально відповідального вчинку", бо має свою позицію, уміє її обґрунтувати та бере відповідальність за прийняті рішення.

Ініціативність як особистісно-професійна якість педагога характеризує усвідомлену потребу саморозвитку та самореалізації засобами інноваційної діяльності; *самостійність* забезпечує позитивне ціннісне ставлення до її здійснення, бо "людина більше цінує те, що сама зробила"; *рефлексивність* – обумовлює усвідомлення власних професійних дій у процесі самоаналізу, самооцінювання результатів роботи; *відповідальність* – маркер особистості педагога як суб'єкта інноваційної діяльності.

Андрогогічний компонент у структурі поняття "інноваційна компетентність" орієнтує на розуміння того, що компетентність формується/розвивається у процесі діяльності "на основі суб'єктного досвіду педагога-практика". У визначення терміна введено сутнісну ознаку андрогогічної моделі навчання дорослих, а саме опора на досвід.

Концептуальна ідея навчання дорослих: "Готовність до інноваційної діяльності формується у

процесі здійснення такої діяльності педагогом-практиком".

Готовність педагога до інноваційної діяльності – це результат його цілеспрямованої підготовки/самопідготовки до впровадження/використання конкретної інновації; складова його професійної/інноваційної компетентності. Готовність – смислове ядро інноваційної компетентності педагога.

Як показує практика, визначаючи рівень готовності/інноваційної компетентності педагога, доцільно конкретизувати інновацію, бо може бути високий рівень щодо використання технології навчання як дослідження, а початковий – акме-технологій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У статті науково обґрунтовано зміст та структуру поняття "інноваційна компетентність педагога" з урахуванням нормативно заданого змісту і результатів наукових педагогічних досліджень. Перспективи подальших пошуків – розроблення критеріїв, показників, характеристика рівнів розвитку інноваційної компетентності педагога та укладання відповідного діагностичного інструментарію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Бобровський, М. В., Горбачов, С. І., Заплотинська, О. О., Ліннік, О. О. (2021). Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Київ: Державна служба якості освіти. 350 с.

Буркова, Л. (2010). Класифікація інновацій в освіті. *Теорія та методика управління освітою*, 4. Відновлено з <http://tme.umo.edu.ua/-docs-/4/10burcie.pdf>

Даниленко, Л. (2007). Менеджмент інновацій в освіті. Київ: Шкільний світ. 120 с.

Закон України "Про освіту". (2017). Верховна рада України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Маринівська, О. (2019). Педа-

гогічна інноватика & Менеджмент інновацій. Івано-Франківськ: Місто НВ. 504 с.

Маринівська, О. (2015). Проектно-впроваджувальна діяльність як складова педагогічної інноватики. *Український педагогічний журнал*, 2, 158–173.

Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи. (2021). *Наказ Державної служби якості освіти України № 01-11/55 від 18.08.2021 року*.

На українські школи очікує велика трансформація: "Освіта 4.0: український світанок". Відновлено з <https://osvitoria.media/experience/na-ukrayinski-shkoly-ochikuyevelyka-transformatsiya/>

Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності. (2017). *Наказ МОН України № 522 від 07.11.2000 р.*; у редакції наказу МОН України № 994 від 11.07.2017 р.

Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)". (2020). *Наказ Міністерства № 2736 від 23.12.2020 року*.

Топузов, О. (2015). Педагогічні інновації: від теорії до практики. Бесіду вела О. Власенко. Відновлено з https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/716/

REFERENCES

Bobrovskiy, M. V., Gorbachev, S. I., Zaplotynska, O. O., Linnik, O. O. (2021). Recommendations for the construction of an internal system for ensuring the quality of education in an institution of general secondary education. Kyiv: State Service of Education Quality. 350 p.

Burkova, L. (2010). Classification of innovations in education. *Theory and methodology of education management*, 4. Retrieved from <http://tme.umo.edu.ua/-docs-/4/10burcie.pdf>

Danylenko, L. (2007). Management of innovations in education. Kyiv: School world. 120 p.

Law of Ukraine "On Education". (2017). Verkhovna Rada of Ukraine dated September 5, 2017 No. 2145-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

Marynovska, O. (2019). Pedagogical innovation & innovation management. Ivano-Frankivsk: City of NV. 504 p.

Marynovska, O. (2015). Design and implementation activity as a component of pedagogical innovation. *Ukrainian Pedagogical Journal*, 2, 158–173.

Methodology of expert assessment of professional competences of certification participants by studying their practical work experience. (2021). *Order of the State Education Quality Service of Ukraine No. 01-11/55 dated August 18, 2021*

A great transformation awaits Ukrainian schools: "Education 4.0: Ukrainian dawn". Retrieved from <https://osvitoria.media/experience/na-ukrayinski-shkoly-ochikuyevelyka-transformatsiya/>

Regulations on the procedure for implementing innovative educational activities (2017). *Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine No. 522 dated 07.11.2000*; as amended by Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine No. 994 dated July 11, 2017.

Professional standard for the professions "Teacher of primary classes of a general secondary education institution", "Teacher of a general secondary education institution", "Teacher of primary education (with a diploma of junior specialist)". (2020). *Order of the Ministry of Economy No. 2736 of 12.23.2020*

Topuzov O. (2015). Pedagogical innovations: from theory to practice. The conversation was led by O.Vlasenko. Retrieved from https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/716/

Стаття надійшла 17.05.2023 р.

